

3. Вовк Я. Г. Проспер Меріме і духовне відродження України / Я. Г. Вовк // Релігійна традиція в духовному відродженні України : матеріали Всеукр. наук. конф. редкол. : В. Е. Лобурець, В. О. Пашенко, Я. Г. Вовк ; Комісія Верховної Ради України з питань культури та духовного відродження, Ін-т історії України АН, Полт. держ. пед. ін-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : [б. в.], 1992. – С. 179–180.
4. Вовк Я. Г. Микола Гоголь і Проспер Меріме: проблема взаєморецепції / Я. Г. Вовк, Г. В. Филь // М. Гоголь і світова література : зб. наук. пр. / голов. ред. О. М. Ніколенко ; Полт. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава : [б. в.] 2009. – С. 225–228. – (Гоголівські читання в Полтаві).
5. Кравець Я. «От де люде наша слава...» / Я. Кравець // Боплан Гійом Левассер де. Опис України. Проспер Меріме. Богдан Хмельницький. – Львів : Каменяр, 1990. – С. 3–16.
6. Купчинський, О. Проспер Меріме і його твір «Богдан Хмельницький» / О. Купчинський // Жовтень. – 1987. – № 8. – С. 16–22.
7. Меріме П. Богдан Хмельницький / П. Меріме // Боплан Гійом Левассер де. Опис України. Проспер Меріме. Богдан Хмельницький. – Львів : Каменяр, 1990. – С. 141–301.
8. Меріме П. Українські козаки та їхні останні гетьмани / П. Меріме // Боплан Гійом Левассер де. Опис України. Проспер Меріме. Богдан Хмельницький. – Львів : Каменяр, 1990. – С. 115–141.
9. Миколаїшин І. Слов'янська тема у творчості Проспера Меріме / І. Миколаїшин // Матеріали студент. наук. конф. Чернів. нац. ун-ту (11–12 трав. 2006 р.) : Філологічні науки / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : [б. в.], 2006. – С. 131–153.
10. Серeda В. Із історії написання творів про героїчне минуле України Проспера Меріме та їх значимість у контексті розвою західноєвропейської україністики / В. Серeda // Переяславська земля і світ людини. – Переяслав-Хмельницький : [б. в.], 1998. – С. 159–162.

Марченко Татяна. Тема казаччини в творчестві Проспера Меріме. В статті речь идет о периоде казаччини в истории украинского народа, а также оценке его западноевропейскими писателями. Борьба за свою независимость есть главной темой украинского народа во все времена. Большое внимание уделяется рассмотрению руководителей казаков, а именно Ивана Мазепы и Богдана Хмельницкого. Личность гетьмана Богдана Хмельницкого в творчестві Проспера Меріме представлена как знаковая, которая олицетворяет всю казаччину. Образ украинского кeрманича в произведениях французского писателя очень патетический, разноплановый, позитивный. Французский писатель дает собственную характеристику гетьманов.

Ключевые слова: независимость, казаччина, гетьман Богдан Хмельницький, Иван Мазепа.

Marchenko Tetiana. The Theme of Cossacks' Movement in Prosper Merimee's Novels. The essay is focused on a period of Cossacks' movement in the history of Ukrainian nation as well as on its assessment by the Western-European artists. The struggle of Ukrainian people for their independence has always been a prominent issue. In the foreground of the research is the role of the Cossacks' leaders, such as Ivan Mazepa and Bogdan Khmelnytsky. The figure of a unique Ukrainian hetman Bogdan Khmelnytsky in Prosper Merimee's literary legacy is fairly symptomatic: this outstanding warrior exemplifies the entire Cossacks' movement. The portrayal of the Ukrainian people's helmsman in the novels of the French writer is extremely emotional, positive and eloquent.

Key words: independence, Cossacks' movement, hetman, Bogdan Khmelnytsky, Ivan Mazepa.

Стаття надійшла до редколегії
19. 02. 2016 р.

УДК 821.112.2

Мирослава Мельник

Тематичне поле «місто» в німецькому міському романі

У статті на матеріалі сучасного німецького міського роману здійснено спробу розробити тематичне поле «місто». Матеріалом для аналізу обрано роман «Die Berlinreise» («Подорож до Берліна») Г. Ортайля. Грунтуючися на загальній теорії поля, у статті розглянуто структуру тематичного поля «місто» на практичному аналізі тексту роману.

Ключові слова: міський роман, тематичне поле, міський простір, міський житель.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема польової структури в сучасній лінгвістиці й сьогодні відкрита, що зумовлено передусім практичною незліченністю всіх наявних мовних одиниць у конкретному полі, безліччю поза- та внутрішньосистемних зв'язків усіх компонентів поля, а також мінливістю значень компонентів залежно від сполучуваності та контексту. Відсутність однозначного розв'язання проблеми польової структури засвідчує й той факт, що в сучасній лінгвістичній науці говорять про функціонально-семантичні поля, лексемні, словотвірні, лексичні, концептуальні, понятійні, тематичні, квазіполя тощо, і між ними відсутнє чітке розмежування.

Мета й завдання статті. У цій розвідці акцентовано увагу на загальних засадах теорії поля в лінгвістиці та структурі й особливостях тематичного поля «місто», що виражається в структурі міського роману. Основна тематична група цього поля – «місто та його частини», яка набуває додаткових периферійних значень завдяки подальшим виокремленим тематичним підгрупам.

Мета статті – проаналізувати тематичне поле «місто» на прикладі сучасного міського роману Г. Ортайля «Die Berlinreise» («Подорож до Берліна»).

Аналіз досліджень цієї проблеми. Розвиток теорії поля й польової структури припадає на початок ХХ ст., що спричинено передовсім підвищеним інтересом до розв'язання проблеми системного вивчення мови, а також до встановлення ієрархічних відношень у лексичній системі мови. Витоки й теоретичні засади знаходимо в роботах Й. Тріра, В. Порціга, Л. Вайсгербера, Р. Мейера, М. Покровського, Р. Карнапа, Л. Вітгенштейна та ін. Загалом розгляд польової структури зводився до твердження, що мова, людина й дійсність перебувають у тісному зв'язку, і внутрішня форма мови – безпосереднє відображення картини світу носіїв цієї мови, яка може бути структурована в незліченну кількість полів [9]. Проте структура цих полів, і те, що саме лежить в основі цього поділу, досі отримує різноманітні тлумачення. На думку В. Порціга, основу структури поля складають лексична валентність слів і синтаксичні відношення елементів з урахуванням спільних семантичних компонентів [11]. А. Уфімцева зазначає, що саме парадигматика й синтагматика смислових зв'язків та відношення лексичних одиниць, а також форми їх мовного вираження й семантичного варіювання утворюють лексико-семантичну систему мови [7], що повинно слугувати основою структурування полів – «на основі парадигматичних відношень можливе групування семантичних категорій, лексем, лексико-семантичних парадигм слів (синонімічні, антонімічні ряди, лексико-семантичні групи слів)» [4, с. 27]; у той час як синтагматичні відношення дають змогу в досліджуваному полі виділити лексичну поєднуваність слів при їх функціонуванні. Прихильники теорії концепту в мові (З. Попова, І. Стернін, О. Кубрякова, В. Карасик, В. Красних, С. Воркачов, Д. Лихачов та ін.) вважають, що в основі польової структури лежать певні оперативні одиниці пам'яті, які являють собою типізовані фрагменти досвіду та наявної картини світу. Концептуальний складник свідомості людини об'єктивується через усталені або вільні мовні форми відповідних мовних одиниць, які через номінативне поле репрезентують досліджувані концепти [5]. Психолінгвістичний підхід (най докладніше представлений у роботах Ш. Баллі) ґрунтується на ідеї об'єднання слів за асоціаціями мовців, які «поширюються на всі частини мови від синтаксису, стилістики, потім лексики та словотвору, до звуків та основних форм вимови» [5]. Понятійне поле, як і тематичне, розглядають як сукупність лексичних одиниць, організованих за єдиним семантичним значенням, що зводяться до спільного поняття або ж теми [8]. Неоднозначність і нечіткість розмежування полів приводить також до виникнення питання замкнутості полів та сполучуваності їхніх компонентів. На думку деяких дослідників, поля як такі замкнуті й віддалені один від одного [12], із чим важко погодитись, адже їхні компоненти можуть виступати частинами різних полів, окрім того, певні поля можуть виступати мікрополями або ж мати периферійне значення в більш загальних польових структурах.

На сучасному етапі розвитку досліджень польової структури можна виділити такі напрями:

- системне вивчення мови та її лексичної системи, установлення ієрархічних відношень у лексиці (Р. Карнап, Л. Вітгенштейн, Й. Трір, В. Порціг, Л. Вайсгербер);
- дослідження загальної теорії поля (Г. Щур, Ф. Дорнзайфф);
- дослідження парадигматичних і синтагматичних полів (К. Ройнінг, Г. Мюллер, В. Порціг);
- дослідження семантичного поля (Л. Новікова, Л. Васильєва, О. Скворцова, В. Бетц, А. Уфімцева);
- номінативне поле в концептології (З. Попова, І. Стернін, В. Карасик);

- урахування індивідуальних психічних асоціацій у дослідженні асоціативних полів (Ш. Баллі, Ю. Караулов);
- дослідження понятійних полів (О. Духачек);
- розгляд тематичного поля (Ю. Ширяєва, О. Харькова, Л. Васильєв).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

У міському романі найдоцільнішим видається досліджувати образ міста саме на основі тематичного поля, адже зв'язок міста й людини неможливо дослідити лише в межах семантичного поля. Для роману цього жанру важливий антропоцентричний складник міста та його простору, який завжди сприймає людина й не може існувати ізольовано від неї. Антропоцентричний складник передбачає врахування особливостей сприйняття героєм міста, у якому він перебуває.

Тематичне поле дослідники розглядають, передусім, як «ряд слів, які більшою або меншою мірою збігаються за своїм семантичним змістом» [1, с. 118]; «класи слів, які об'єднуються однаковою типовою ситуацією, але спільна (ідентифікуюча) сема для них не обов'язкова» [3]. Д. Шмельов зазначає, що групи слів, які складають тематичне поле, об'єднуються на основі спільного елемента – теми [8]. Найвагомішою ознакою сполучуваності слів у це поле є саме їх належність за тематичною ознакою.

Тематичне поле розуміємо як сукупність мовних одиниць, об'єднаних спільністю змісту й тематики, що виражають понятійну або функціональну подібність позначуваних явищ. Окрім того, урахуємо парадигматичні відношення елементів поля, лексичну поєднуваність слів при їх функціонуванні в тексті роману, а також особливості представленого твору у формуванні тематичних підгруп, які складають периферію поля.

Структура тематичного поля – поняття складне. За її основу варто взяти структуру номінативного поля в концептології, що перегукується з тематичним полем і передбачає наявність домінант (імені поля), ядра поля та його периферії [5]. Домінанта поля складає основу об'єднання й ідентифікації елементів поля, і містить у собі архісему поля. Ядро поля утворюють найбільш прості та очевидні елементи, які максимально близько співвідносяться з домінантою. Периферію поля утворюють слова, які неявно виражають у своєму значенні домінанту, проте тісно взаємодіють із ядром поля та іншими суміжними полями, виявляючи нові аспекти та забарвлення домінант поля [5]. Як і номінативне поле, тематичне повинно включати всі частини мови, що спричинено його неоднорідністю, адже передбачає розгляд усіх аспектів тієї чи іншої теми. Для аналізу тематичного поля «місто» обрано словесну модель, яка включає в себе і системні, і випадкові індивідуально-авторські номінативні одиниці, об'єднані спільністю змісту.

Роман «Die Berlinreise» («Подорож до Берліна») – зразок сучасного міського роману, у якому розповідь ведеться від імені 12-річного хлопця, що разом із татом їде з Кельна до Берліна повоєнного періоду в час поділеної Німеччини й уже після зведення Берлінського муру. Під час цієї подорожі їм удається відвідати обидві частини міста – Західний і Східний Берлін.

Проведений аналіз цього роману дав підстави виділити таку структуру тематичного поля «місто». Домінанта цього досліджуваного поля – архісема міста. Ядро поля формують лексичні одиниці, у яких сема співвіднесення з міським простором центральна. Серед них є лексичні одиниці, які перебувають у гіпонімічному стосунку до архісеми.

Специфіка часу, у якому відбуваються події в романі, дає змогу також виділити ще одне центральне значення міста в тексті, а саме «Розділене місто», яке представляє існування Берліна після зведення Берлінського муру. Лексичні елементи, уключені до ядра, – це ідеологічно конотоване мікрополе з негативною семантикою, що створює відповідний колорит розділеного міста.

Крім того, специфіка цього поля зумовлена його функціонуванням у тексті роману, де місто сприймається крізь призму головного героя. Тому воно набуває свого значення лише у взаємодії з людиною й не існує ізольовано від неї. Отже, периферію поля утворює антропоцентричний простір міста – відносини міста й головного героя, який у творі представлений дитиною, що також зумовлює особливу картину сприйняття світу.

Периферію цього поля становлять передусім поняття, важливі й характерні для мовної картини світу дитини. Як відзначає Д. Блінова у своїй дисертації, такі понятійні сфери, як «час», «простір», «рух», «людина», особливо притаманні дитячому сприйняттю, що викликано віковими особливостями бачення себе в навколишньому світі й намаганням віднайти та зрозуміти свою ідентичність [2]. Такої ж думки дотримується Н. Тухарелі, наголошуючи, що для дитячого сприйняття

характерні також семантичні опозиції, як, наприклад, «великий – малий», «свій – чужий», «близький – далекий» тощо. Окрім того, можемо простежити характерні лексичні інновації в дитячому мовленні, що спричинено невеликим запасом слів і водночас бажанням досягнути й ідентифікувати незнайомі речі чи поняття [6, с. 8]. Тому в периферії поля виділяємо такі тематичні підгрупи: «Ознайомлення з містом», «Спостереження», «Особливості сприйняття міста героєм».

Тематичне поле «місто» виглядає таким чином:

Домінанта: *Die Stadt*

Ядро «Частини міста»: *Innenstadt, Stadtbezirk, Viertel, Straßen, Bürgersteig, Umgebung, Kreuzung, Bauwerk, Bushaltestelle, Wohnhaus, Häuser, Rathaus, Frühstückspension, Läden, Geschäfte, Stadion, Reichstag, Bahnhof, Bierlokal, Brauhaus, Cafes, Kinos, Büros*; топоніми в тексті *Berlin, Bahnhof «Zoologischer Garten», Lichterfelde, Schöneberg, Friedenau, Reichstag, S-Bahn-Bahnhof «Botanischer Garten», die Kaiser-Wilhelm-Gedächtniskirche, der Kurfürstendamm, Brandenburger Tor*.

Ядро «Розділене місто»: *Sowjetisch besetzte Zone, DDR-Grenzsoldaten, Ausweise kontrollieren, der Grenzbeamte, mit lauter sowjetischen Panzern besetzt sein, West-Berlin, Ost-Berlin, diesseits und jenseits der Mauer, große dunkle Ruinen, Mauerbau, Stacheldraht, Steinbarrikaden, treues Partei-Mitglied, Kriegesgegend*.

Периферійне мікрополе «Ознайомлення з містом»: переміщення в місті — *gehen, laufen, verfolgen, fahren, kommen, erreichen, herumlaufen, spazieren gehen, trampeln, begleiten, umkehren, überqueren, einsteigen, aussteigen, bummeln, wandern, durch die vielen Menschen zugelaufen kommen, in die Straße einbiegen, ein paar Schritte zurückgehen, sich auf den Weg machen, verteten wir uns noch etwas die Füße, der Umweg, der Heimweg, Nachmittagsbummel, Spaziergang*; лексика зустрічі *treffen, begegnen*; протиставлення зовнішнього та внутрішнього простору *unterwegs, draußen, auf den Straßen, im Freien*.

Периферійне мікрополе «Спостереження»: *hinausschauen, blicken, sehen, schauen, ansehen, beobachten, entdecken, bemerken, genauer anschauen, merken, besichtigen, aussuchen, erkunden, betrachten*.

Периферійне мікрополе «Особливості сприйняття міста героєм»:

– оцінка міста героєм – *angenehme, völlig ungefährliche, spannende, riesengroße Stadt*;

– оцінка навколишнього простору – *die Straßen: breit, langgestreckt, lang, mit mehreren Spuren und breiten Bürgersteigen; einige prachtvolle neue Bauten, auf dem langen weltberühmten Kurfürstendamm, die hässliche Mauer, Panzer sind sehr kriegerisch, Reichstagsgebäude – dunkel und zerfetzt, Ost-Berlin – sehr fremd, furchtbar und der Besucher aus dem Westen bekommt kleine Stromschläge mit, die beschämende Mauer*.

– ступінь зацікавленості героя, що виникає в спостереженні: *gerne, spannend, aufregend, amüsiert, seltsam, sehr erstaunt, interessant, sehr neugierig, geheimnisvoll; einfach, undurchsichtig, langweilig, nicht besonders gespannt*.

– особливості дитячого сприйняття: метафори як спосіб сприйняття дійсності *Berliner – Insulaner; Kirche – Aquarium; Panzer – Krokodile, Dialektik – Zaubertricks; im Osten – wie in Zeitlupe*; лексичні інновації за відсутності досвіду – *Beobachtungskrieg, Pausenbrot, Beobachtungsposten*.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши роман, можемо виділити такі загальні особливості тематичного поля «місто» в міському романі:

1. Ядро поля виконує в тексті функцію об'єктивного зображення дійсності, а периферія поля є описом вражень й оцінки цієї об'єктивної дійсності героєм. Домінанта та ядро поля містять у собі поняття об'єктивного світу, незалежного від людини. Проте в контексті сприйняття об'єктивного світу хлопцем відбувається також зміщення семантики через його суб'єктивні враження й оцінки. У контексті лексичні одиниці, представлені в ядрі поля, отримують розширене значення під час деталізації, а також оцінки простору головним героєм, для якого Берлін видається наймовірно великим містом у зв'язку з віковими особливостями дитини:

...ich wunderte mich wie breit und langgestreckt die Straßen in Berlin waren. Ich hatte wirklich noch nie solche breiten, langen Straßen gesehen, Straßen mit mehreren Spuren und breiten Bürgersteigen [10, с. 30].

2. За своєю структурою тематичне поле комплексне та неоднорідне, що складається з ядра й периферії, представленими різними частинами мови, системними та індивідуальними лексичними одиницями, образними засобами виразності та оцінки: переважно епітетами, метафорами, порівняннями:

Z.B. Als erstes fallen einem die vielen kleinen und blauen Glasfenster auf, aus denen die Wände bestehen. Geht man an ihnen entlang, glaubt man, in einem Aquarium zu sein [10, с. 50].

Panzer sind Ungetüme, die sehr viel Angst machen. Sie sehen ein wenig wie Krokodile aus, aber natürlich viel schlimmer [10, с. 127].

3. Особливості тематичного поля «місто» викликані його функціонуванням у тексті роману, що передбачає врахування тематики досліджуваного роману, а також вікових особливостей головного героя та його сприйняття міського простору.

Периферійне мікрополе «Спостереження» передовсім характеризує головного героя, який має ознаки фланера через свою особливість надзвичайної спостережливості та дитячої зацікавленості:

Der Junge ist ein richtiger Reporter, der entdeckt da draußen Sachen, die wir überhaupt nicht bemerkt haben, obwohl wir seit Jahrzehnten hier wohnen [10, с. 68].

Повтори однакових одиниць у тексті лише підсилюють елемент зацікавленості дитини:

Plötzlich fand ich das alles aber sehr spannend, viel spannender als den ganzen James-Bond-Film. Es war spannend, auf den Spuren von Mama durch Lichterfelde zu gehen, und es war noch spannender, mit Menschen zu sprechen [10, с.169].

За рахунок перелічень у тексті також досягається ефект динамічності й руху в просторі, як, наприклад, у наступному сюжеті, де автор застосовує елемент градації з метою зображення руху для досягнення цілі. Цей приклад також є свідченням того, що рух у просторі дитина сприймає як нескінченний і довгий процес. Саме тому мікрополе «Ознайомлення з містом» представлене переважно лексичними одиницями для зображення переміщення в місті:

Wir gingen durch eine schmale Querstraße und dann nach rechts, danach gingen wir eine breite Straße mit wieder vielen hohen Bäumen entlang, dann kam wieder eine Querstraße, und dann kam eine Kreuzung, und plötzlich blieb Papa stehen und schaute nur noch und sagte: «Das ist es, wir sind da» [10, с. 65].

Елементи поділеного міського простору навіюють страх та викликають негативні почуття в хлопця, який ще не зовсім розуміє всіх політичних перепетій, що відбуваються в країні:

Wir fahren weiter an der Mauer entlang, und ich spürte, dass ich wieder (wie schon gestern Abend) einen trockenen Mund bekam. Die hässliche Mauer und der viele Stacheldraht machten mir nämlich Angst, und noch mehr Angst machten die Wachsoldaten, die man auf der anderen Seite der Mauer lauern und übern die Mauer hinweg zu uns hinschauen sah [10, с. 125].

Намагання зрозуміти незнайому ситуацію призводить до виникнення лексичних інновацій, які створює хлопець, наприклад, під час очікування на кордоні, він зауважує:

... denn es hätte ja sein können, dass ich einen Ost-Soldaten durch mein Fernglas beobachtet hätte, der wiederum gerade mich mit seinem Fernglas beobachtete. Wir hätten uns also durch unsere Ferngläser gegenseitig beobachtet, und das wäre dann etwas schon beinahe Kriegerisches gewesen, ich meine natürlich nicht richtiger Krieg, sondern: Beobachtungskrieg [10, с. 126].

Такі особливості тематичного поля «місто» – свідчення тісного взаємозв'язку людини й навколишньої дійсності, що виявляється в конкретній картині світу, представленій відповідними мовними засобами вираження у творі. Проведений аналіз тематичного поля «місто» може бути використаний для подальшого порівняльного аналізу з іншими німецькими міськими романами для виокремлення тематичних ознак цього жанру.

Джерела та література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Книжный дом «Либроком», 2013. – 614 с.
2. Блинова Д. Е. Когнитивно-фреймовая характеристика детской речи на раннем этапе развития: на материале современного английского языка : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Д. Е. Блинова. – Пятигорск, 2012. – 212 с.
3. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопр. языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–133.
4. Жукова О. Т. Польова структура термінології залізничного транспорту / О. Т. Жукова // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Сер. 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. – 2014. – Вип. 11. – С. 26–29.
5. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. – 315 с.
6. Тухарели Н. Л. Детская языковая картина мира как предмет лингвистического изучения / Н. Л. Тухарели // Язык, сознание, коммуникация. – М., 2001. – Вып. 17. – С. 5–10.
7. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М. : Наука, 1968. – 272 с.

8. Шмелев Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д. Н. Шмелев. – Изд. 3. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 278 с.
9. Щур Г. С. Теории поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Наука, 1974. – 264 с.
10. Ortheil H. J. Die Berlinreise / Hanns-Josef Ortheil. Luchterhand : Literaturverlag, 2014. – 288 S.
11. Porzig W. Das Wunder der Sprache. Probleme, Methoden und Ergebnisse der modernen Sprachwissenschaft / Walter Porzig. – Bern ; München, 1967.
12. Trier J. Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes / Jost Trier. – Heidelberg, 1931. – Bd. 1. – S. 100–397.

Мельник Мирослава. Тематическое поле «город» в немецком городском романе. В статье рассматриваются основные принципы функционирования теории поля с применением практического анализа тематического поля в романе «Die Berlinreise» («Путешествие в Берлин») современного немецкого писателя Г. Ортайля. Теоретическая проблема полевой структуры, которая поднимается в статье, еще до сих пор не нашла однозначного решения в лингвистике. Рассматриваются основные подходы к пониманию поля в лингвистике и останавливает свой взгляд на тематическом поле, которое по своей структуре сравнимо с номинативным полем в концептологии. Принимая во внимание тематические особенности романа, специфику художественного времени и пространства, а также вековые особенности главного героя, делаются выводы, что тематическое поле «город» характеризуется многослойностью, неоднородностью элементов, входящих в состав ядра и периферии, а также антропоцентричностью.

Ключевые слова: городской роман, тематическое поле, городское пространство, городской житель.

Melnyk Myroslava. Thematic Field «City» in German Urban Novel. In this article the main principles and functions of the field theory are considered along with the practical analysis of a thematic field “city” in the novel „Die Berlinreise“ (“Trip to Berlin”) by modern German writer H. Ortheil. Theoretic problem of the field structure still does not find any clear solution in the linguistics. The author takes a look at main approaches to the understanding of field in the linguistic theory, and analyzes thematic field, which is close to the field structure of a concept. Taking into consideration thematic peculiarities of the novel, specific features of literary time and space, and also age of the main character, the author of the article draws a conclusion that thematic field “city” is characterized by complex structure, absence of elements homogeneity that build center and peripheral meanings in the field, and also by anthropocentric character.

Key words: urban novel, thematic field, urban space, citizen.

Стаття надійшла до редколегії
13. 02. 2016 р.

УДК 821.161.1-311.6.09

Евгений Никольский

Типология женских характеров и судеб в произведениях

Всеволода Соловьёва о русской истории XVII века

В статье рассмотрена типология женских характеров в исторических романах Всеволода Соловьёва «Жених Царевны» (1891), «Касимовская невеста» (1879) и «Царь-девица» (1878), посвященных русской истории XVII ст. Проанализирован созданный писателем тип «порушенной невесты» и иные женские типажи. Отмечается, что писатель критически оценивал уклад допетровской Руси, когда талантливые женщины вынуждены были становиться затворницами и что искреннее восхищение Всеволода Соловьёва вызывали религиозно одаренные натуры, а также бунтарки. Особенно подробно в этом контексте анализируется образ царевны Софьи, которая представлена во всем противоречии и её эпохи, и её натуры (как грешница и как святая).

Ключевые слова: исторический роман, XVII век, авторское восприятие исторической личности, династия Романовых, царевна Софья, женские образы.

Постановка научной проблемы и ее значение. Исторический романист Всеволод Сергеевич Соловьёв (1849–1903) посвятил свои романы «Жених Царевны» (1891), «Касимовская невеста» (1879) и «Царь-девица» (1878) русской истории XVII в., поэтому объединяем их под условным